

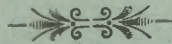
ՀԱՅԿԱՅԻՆ ԵՐԵՎԱՆԻ

ՄԲ ՁԱԳԱՄՆԵՐ

ԿՐԾԱԿԱՆ ԳԻՏԱԿԱՆ ԵՒ ՏԵԳԵԿԱԳՐԱԿԱՆ

ՇԱԲԱԹԱԹԵՐԹ

ՀԱՅ ԿԱԹՈՂԻԿԷ ՊԱՏՐԻԱՐԺԱՐԱՆԻ

13

ՀԱՍՈՒՆԵԱՆ ՏՊԱՐԱՆ
ՀՈՌՎՄ

1. Կաթողիկէ Արձագանգը առ այժմ կը հրատարակուի ի Հռոմ: Առաջին շիջանակացի բաժանորդացիներն է մեկ մեծիս անոնց համար որ ի Կ. Պօլիս՝ Կաթողիկոսարանի մէջ, իսկ ի գաւառս՝ Եպիսկոպոսարաններու կամ Առաջնորդարաններու մէջ կ'ուզեն բաժանորդագրուիլ: Ուղղակի Հռոմ դրկելու համար՝ Չորս (4) ֆրակ է: Հասցեն է. Collegio Armeno, 31 S. Nicola da Tolentino. Roma — Երբ ի մօտայ Կ. Պօլիս փոխադրուի, ծաւալն ու ձեւը, ինչպէս նաեւ բաժանորդագրութեան պայմանիք մերջնականացես պիտի ճշդուին: — Մեկ թիւը՝ մեկ դանդիան է:
2. Արձագանգը կը հրատարակուի Եւրոպ օրերը:
3. Խնդագրութիւնս պարտաւորեալ չի անպատճառ կամ նոյնութեամբ հրատարակելու իրեն դրկումս ո՛ր եւ է յօդուած:
4. Ստորագրեալ յօդուածոց պատասխանատուութիւնը ամբողջովին կը մնայ գրողներուն վրայ:
5. Նամակ եւ յօդուածներ կը դրկուին ուղղակի խնդագրութեան:
6. Ձեռագիրներ եւ չեն դարձուիր:
7. Ծանուցմանց համար մասնաւոր պայմանագրութիւն կը կատարուի:

**VENERABILI FRATRI NOSTRO PATRIARCHAE
ET DILECTIS FILIIS ARCHIEPISCOPIS ET EPISCOPIS CATHOLICIS
NATIONIS ARMENAE**

Pius Papa X.

Venerabiles Fratres Salutem et Apostolicam Benedictionem

Vobis plane compertum est, Venerabiles Fratres, quanta benevolentia Romani Pontifices inclytam armenorum Nationem prosecuti fuerint. Praeter ea quae neminem latent de mutuo arctissimoque affectu inter Sylvestrum Papam et Gregorium Armeniae Archiepiscopum, illustris exstat memoria Florentini Concilii in quo Eugenius IV maxime adlaboravit ut armenos cum Romana Ecclesia conciliaret. Insuper Urbanus VIII, admissis armenorum alumni in Collegium Urbanum christiano nomini Propagando: Benedictus XIV restituta Patriarchatus Ciliciensis dignitate: Gregorius XVI ordinata re dioeceseos constantinopolitanae collataque liberaliter opera in hospitalem domum urbanam peregrinis ex Armenia recipiundis, benevolentiam suam reipsa testati sunt. Insigne praeterea fuit Pii VIII beneficium cui potissimum debetur impetrata ab armenis catholicis libertas contra civilem schismaticorum antistitum jurisdictionem. Neque praetereunda est religiosa Pii IX sollicitudo in iis decernendis et procurandis quae in bonum Ecclesiae Armenae vergere existimavit. Item ad componendum dissidium recenti aetate exortum Apostolica Sedes mirum quantum adlaboravit ut funestam illam schismatis flammam extingueret. Praeclara etiam exstitit Leonis XIII solertia et mu-

nificentia, qui in hac principe orbis christiani civitate erigendum curavit Collegium ubi adolescentes armeni in sortem Domini vocati liberaliter erudiuntur. Ad Nos quod attinet nihil profecto eorum praetermisimus quae nationis vestrae spirituali emolumento conducere videbantur. Nunc vero, attentis peculiaribus temporum adjunctis, et inspecta praesenti Ecclesiae armenae conditione ad dissensionum germina penes Vos evellenda, ad iurium concertationes praecavendas, ad disciplinam ecclesiasticam roborandam, ad legitimas traditiones et consuetudines vestras firmandas, ad Clericorum et laicorum officia declaranda maxime valituram esse confidimus Synodi nationalis celebrationem. Quocirca per praesentem Epistolam mandamus ut hujusmodi Concilium, cui Rm'us D. Patriarcha praesit, quantocius ab ipso convocetur et opportunitatis gratia Romae celebretur. In hac Sinodo de iuribus Patriarchae et Episcoporum, de recta fidelium administratione, de cleri disciplina, de Monachorum Institutis, de missionum necessitatibus de cultus divini decore, de S. Liturgia, de cognatisque agatur rebus quae cautissime definiendae sunt ad Majorem Dei Gloriam procurandam et Ecclesiae armenae splendorem augendum. Uti penes alias orientales ecclesias synodi nationalis celebratio magno fuit emolumento pro negotiis componendis et ecclesiastica disciplina instauranda, ita Vestrae Ecclesiae et legum scriptarum elucubratione et promulgatione, saluberrimos fructus profuturos Nobis iure merito pollicemur. Interim ex intimo cordis Nostri Deum oramus et obsecramus ut coelestium charismatum cnpiam Vobis propitius largiatur. Ac divini hujus praesidii auspicem et flagrantissimae illius qua Vos in Domino amplectimur charitatis testem, Apostolicam benedictionem Vobis, Venerabiles Fratres, cunctisque clericis laicisque fidelibus armenis peramanter impertimus.

Datum Romae apud Sanctum Petrum die 30 Sextilis anno 1911 Pontificatus Nostri IX.

PIUS PP. X.

ՊԱՏՈՒԱԿԱՆ ԵՂՔՈՐ ՄԵՐՈՒՄ ՊԱՏԻՆԱԲԵՐ

ԵՒ ՍԻՐԵՑԵՍԱԼ ՈՐԴԻՈՑ

ՀԱՅԱՋԳԻ ԿԱԹՈՂԻԿԷ ԱՐԲԵՊԻՍԿՈՊՈՍՍՅ ԵՒ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍՍՅ

ՊԻՈՍ ՊԱՊ Ժ.

Պատուական Եղբարք Ողջոյն եւ Առաքելական Օրհնութիւն

Լիովին ծանօթ է Ձեզ, Պատուական Եղբարք, քի Հռոմէայ Բահանայապետներն ո՛րքան քաղաքացիականութեամբ վերաբերում են Հայոց վեհապետն ազգին հետ: Ս. Սեղբէստոսի Պապի եւ Գրիգորի Հայաստանեայց Արքեպիսկոպոսին միջեւ փոխանակուած ամենամեծով փոյն առեւ յարաբերութիւններին զաւ, որոնք քաջայայտ են ամենուն, հոգալիւոր է Փորհեման ժողովոյն յիշատակը, յորում Եղիկեան Դ. ամենայն ջանքի աշխատեցաւ որ հայերն Հռոմէական Եկեղեցւոյ հետ միացնէր: Դարձեալ Ուրբանոս Ը. Բահանայապետն հաւատոյ տարածման համար հաստատեալ Ուրբանեան Վարժարանին մէջ հայ կրօնականներ ընդունելով, Բեկեթիկոյն ԺԴ. վերականգնելով Կիլիկիոյ Պատրիարքութեան պատշաճութեամբ, Գրիգոր ԺԶ. Կ-Պօլսոյ քիւնն կարգի դնելով եւ հայ ուխտաւորներ հիւրընկալելու համար Հռոմէայ մէջ հաստատեալ սակ առատաձեռնութեամբ նպաստելով, իրենց քաղաքացիականութիւնը գործնականապէս հաւատեցին: Արքեպիսկոպոսն եղած է նաեւ Պիոս Ը.ի ըրած քարոզի, որով կրցան հայ կաթողիկէայններ հերձուածող առաջնորդաց քաղաքական իրաւաբանութեան ազատ մնալ: Պէտք չէ, զարձեալ անտեսել Պիոս Թ.ի կրօնական գործոց հոգատարութիւնը, որով վնասեց եւ կարգադրեց ինչ որ Հայ Եկեղեցւոյ օգտակար համարեցաւ: Նոյնպէս վերջին ասեմներն ծագած պատահեալն զարեցնելու համար Առաքելական Աթոռը արտաւոր կերպով ջանաց ալ ձախորդ հերձուածի կրակը մարելու: Մեծ եղաւ նաեւ Լեւոն ԺԴ.ի հոգատարութիւնն ու մեծագործութիւնը, որով նա քիստնեական աշխարհի այս մայրաքաղաքին մէջ ուզեց կառուցանել Դպրոց մը, ուր ձրիաբար կը դաստիարակուին հայ երիտասարդներ, որոնք Տիրոջ ծառայելու կո-

չուած են: Գարոյ Մեզ, յնաւ չանեւեցիմք այն առեւն քան որ ձեր ազգին հոգեւոր
 զարգացման օգտակար կ'երեւին: Իսկ հիմա, նկատի առնելով Ժամանակիս առան-
 ձին պայմաններն եւ տեսելով Հայ Եկեղեցւոյ ներկայ վիճակը, երկարատևու-
 քեանց բողոքներն Ձեր մեքեն արեւաստիչ ընելու համար, իրաւանց փայ վե-
 ճերու առջեւն առնելու, Եկեղեցական բարեկարգութիւնը ամրապնդելու, ձեր օրի-
 նաւոր աւանդութիւններն ու սովորութիւններն հաստատելու կղերականաց եւ
 աշխարհականաց պարսփերն որոշելու համար, վստահ ենք թէ շատ օգտակար պիտի
 ըլլայ ազգային Սինոդոսի գումարումը: Ասոր համար ներկայ բողոքս կը հրա-
 մայեմք, որ այդ ժողովը, որուն պիտի նախագահէ Ամեն . Տ . Պատրիարքը, գու-
 մարէ ինքն որքան հնար եւ ջանով եւ պաշտօն եւ որ տեղի ունենայ ի Հռոմի:
 Այս Սինոդոսին մէջ խօսուի Պատրիարքի եւ Եպիսկոպոսաց իրաւանց փայ, հա-
 մասացելոց ուղիղ փաշտութեան փայ, կղերի բարեկարգութեան, Միանձանց հաս-
 տատութեանց, առաքելութեանց պիտոյններու, սասունածային պաշտանան փայել-
 յութեան փայ, Ս . Արարողութեան եւ ասոնց յարակից խնդիրներու փայ, գորս
 ամենայն զգուշութեամբ տանականելու եւ ի մեծագոյն փառս Աստուծոյ, եւ յառա-
 շել պայծառութիւն հայ Եկեղեցւոյ: Ինչպէս ուրիշ Արեւելեան Եկեղեցւոց մեծա-
 պէս շահաւէտ եղաւ ազգային Սինոդոսի գումարումը՝ խնդիրներ փակելու եւ ե-
 կեղեցական բարեկարգութիւնը վերահաստատելու համար, այսպէս իրաւանք ակն-
 կառոյց կը սպասեմք որ գրաւոր օրինաց յօրինուաւք եւ հրատարակութեամբ,
 Ձեր Եկեղեցւոյ համար ալ ամենապիտան արդիւններ առաջ գան: Եւ արդ ի
 խորոց արեւ կ'աղօթեմք Աստուծոյ եւ կը պաղտաւմք որ բարեգործութեամբ գեղու
 Ձեր փայ երկնային պարգեւաց ստատութիւնը. եւ իբր գրաւարան սասունածա-
 յին օժանդակութեան ու ի հաւաստիս այն բորբոխն Սիրոյն, որով կ'ողջագու-
 րեմք զՁեզ ի Տեր, յօժարութեամբ կը շնորհեմք Ձեզ, Պատուական Եղբարք, եւ
 ամբողջ հայ կղերականաց եւ աշխարհական հաւատացելոց Առաքելական օրհնու-
 քիւնը:

Տուեալ ի Հռոմի ստ Ս . Պետրոսի յաւոր 30 Օգոստոս ամսոյ, յաւի 1911
 եւ յ 9 Բահանայապետութեան Մերոյ:

ՊԻՈՍ ՊԱՊ Ժ.

ԿԱԹՈՂԻԿԷ ԱՐՁԱԳԱՆԳ

ԿՐՈՆԱԿԱՆ ԳԻՏԱԿԱՆ ԵՒ ՏԵՂԵԿԱԳՐԱԿԱՆ

ՇԱԲԱԹԱԹԵՐԹ

ՀԱՅ ԿԱԹՈՂԻԿԷ ՊԱՏՐԻԱՐԻԱՐԿԱՆԻ

Առաջին Տարի

16 Սեպտեմբեր 1911

Թիվ 13.

ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԱԿԱՆ ՍԻՆՆՈՂԻՄ

Ի ՀՌՈՂՄ

Ծանուցած էինք թէ Սինոդոսի վերաբերեալ գործաց տեղեկութիւններ պիտի տայինք. ուրախ ենք այս անգամ այդ տեղեկութեանց շարքն բու-
նալու Ս. Գահանայապետի շքեղ նամակուն ուղղեալ առ մեր Նուիրապե-
տութիւն: Շատ պայծառ է այդ գրոյն բովանդակութիւնը և մեկնութեան
կարօտ չէ. համարմունք, սէր, բարի տրամադրութիւն մեր ազգին հան-
դէպ զմեզ շփոթելու չափ հոն չուայլուած են: Ուրիշ բան չի մնար մեզ
եթէ ո՛չ խոնարհիլ յոտո Նորին Սրբութեան և մեր ամենախորին երախտա-
պարտութիւնը դաւանիլ և խոստանալ լիովին համակերպութիւն իր բարձր,
խմտաւոր և բարեբար տրամադրութեանց:

VENERABILI FRATRI NOSTRO PATRIARCHAE
ET DILECTIS FILIIS ARCHIEPISCOPIS ET EPISCOPIS CATHOLICIS
NATIONIS ARMENAE

Pius Papa X.

Venerabiles Fratres Salutem et Apostolicam Benedictionem

Vobis plane compertum est, Venerabiles Fratres, quanta benevolentia Romani Pontifices inclytam armenorum Nationem prosecuti fuerint. Praeter ea quae neminem latent de mutuo arctissimoque affectu inter Sylvestrum Papam et Gregorium Armeniae Archiepiscopum, illustris exstat memoria Florentini Concilii in quo Eugenius IV maxime adlaboravit ut armenos cum Romana Ecclesia conciliaret. Insuper Urbanus VIII, admissis armenorum alumni in Collegium Urbanum christiano nomini Propagando: Benedictus XIV restituta Patriarchatus Ciliciensis dignitate: Gregorius XVI ordinata re dioeceseos constantinopolitanae collataque liberaliter opera in hospitalem domum urbanam peregrinis ex Armenia recipiundis, benevolentiam suam reipsa testati sunt. Insigne praeterea fuit Pii VIII beneficium cui potissimum debetur impetrata ab armenis catholicis libertas contra civilem schismaticorum antistitum jurisdictionem. Neque praetereunda est religiosa Pii IX sollicitudo in iis decernendis et procurandis quae in bonum Ecclesiae Armeniae vergere existimavit. Item ad componendum dissidium recenti aetate exortum Apostolica Sedes mirum quantum adlaboravit ut funestam illam schismatis flammam extingueret. Praeclara etiam exstitit Leonis XIII solertia et mu-

ՊԱՏՈՒԱԿԱՆ ԵՂՔՈՐ ՄԵՐՈՒՄ ՊԱՏԻՄԱՐԲԻՆ

ԵՒ ՍԻՐԵՑԵԱԼ ՈՐԴԻՈՑ

ՀԱՅԱՋԳԻ ԿԱԹՈՂԻԿԷ ԱՐԲԵՊԻՍԿՈՊՈՍԱՅ ԵՒ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍԱՅ

ՊԻՈՍ ՊԱՊ Ժ.

Պատուական Եղբարք Ողջոյն եւ Առաքելական Օրհնութիւն

Լիովին ծանօթ ք Ձեզ, Պատուական Եղբարք, քե Հոռվնայ Բահանայապետներն ո՛րքան բարեացականութեամբ վերաբերում եմ Հայոց վեհապետն ազգին հետ: Ս. Սեդրեասրոսի Պապի եւ Գրիգորի Հայաստանեայց Արքեպիսկոպոսին միջեւ փոխանակուած ամենամանկով փրոյ ամեն յարաբերութիւններէն զաւ, որոնք ֆաջայայտ եմ ամենուն, հոշակաւոր ք Փորհնեսեան ժողովոյն յիշատակը, յորում Եղիմէոս Դ. ամենայն ջանիւք աշխատեցաւ որ հայերն Հոռվեական Եկեղեցոյ հետ միացներ: Դարձեալ Ուրբանոս Ը. Բահանայապետն հաւատոյ տաւածան հաւար հաստատուած Ուրբանեան Վարժարանին մէջ հայ կղերիկոսներ ընդունելով, Բենեֆիկիոս ԺԴ. վերականգնելով Կիլիկիոյ Պատրիարքութեան պատասխանը, Գրիգոր ԺԶ. Կ-Պօլսոյ թեմն կարգի դնելով եւ հայ ուխտաւորներն ինքրնկալելու հաւար Հոռնայ մէջ հաստատուած տան առատածեղութեամբ նպաստելով, իրենց բարեացականութիւնը գործնականապէս հաւատեցին: Ականաւոր եղած ք նաեւ Պիոս Ը.ի ըրած բարիքն, որով կրցան հայ կաթողիկէսներն հերձուածող առաջնորդաց ֆաղափական իրաւաբանութիւնէն ազատ մնալ: Պէտք չէ դարձեալ անեսնել Պիոս Թ.ի կրօնական գործոց հոգատարութիւնը, որով վճռեց եւ կարգադրեց ինչ որ Հայ Եկեղեցոյ օգտակար համարեցաւ: Դոյնպէս վերջին տեսններն ծագած պատակտունն դարեցնելու հաւար Առաքելական Աթոռը արտաստիւր կերպով ջանաց սյն ձախտոյ հերձուածի կրակը մարելու: Մեծ եղաւ նաեւ Լեոն ԺԳ.ի հոգատարութիւնն ու մեծագործութիւնը, որով նա ֆրիստնեական աշխարհի այս մայրաֆաղափին մէջ ուզեց կառուցանել Դպրոց մը, որ ձրիաբար կը դաստարակուին հայ երիտասարդներ, որոնք Տիրոջ ծառայելու կո-

nificentia, qui in hac principe orbis christiani civitate erigendum curavit Collegium ubi adolescentes armeni in sortem Domini vocati liberaliter erudiuntur. Ad Nos quod attinet nihil profecto eorum praetermisimus quae nationis vestrae spirituali emolumento conducere videbantur. Nunc vero, attentis peculiaribus temporum adjunctis, et inspecta praesenti Ecclesiae armenae conditione ad dissensionum germina penes Vos evellenda, ad iurium concertationes praecavendas, ad disciplinam ecclesiasticam roborandam, ad legitimas traditiones et consuetudines vestras firmandas, ad Clericorum et laicorum officia declaranda maxime valituram esse confidimus Synodi nationalis celebrationem. Quocirca per praesentem Epistolam mandamus ut huiusmodi Concilium, cui Rm'us D. Patriarcha praesit, quantocius ab ipso convocetur et opportunitatis gratia Romae celebretur. In hac Sinodo de iuribus Patriarchae et Episcoporum, de recta fidelium administratione, de cleri disciplina, de Monachorum Institutis, de missionum necessitatibus de cultus divini decore, de S. Liturgia, de cognatisque agatur rebus quae cautissime definiendae sunt ad Majorem Dei Gloriam procurandam et Ecclesiae armenae splendorem augendum. Uti penes alias orientales ecclesias synodi nationalis celebratio magno fuit emolumento pro negotiis componendis et ecclesiastica disciplina instauranda, ita Vestrae Ecclesiae et legum scriptarum elucubratione et promulgatione, saluberrimos fructus profuturos Nobis iure merito pollicemur. Interim ex intimo cordis Nostri Deum oramus et obsecramus ut coelestium charismatum cnpiam Vobis propitius largiatur. Ac divini huius praesidii auspicem et flagrantissimae illius qua Vos in Domino amplectimur charitatis testem, Apostolicam benedictionem Vobis, Venerabiles Fratres, cunctisque clericis laicisque fidelibus armenis peramanter impertimus.

Datum Romae apud Sanctum Petrum die 30 Sextilis anno 1911 Pontificatus Nostri IX.

PIUS PP. X.

ուած են: Գալով Մեզ, ընտ չսկսեալեցիս պն առեկն քան որ ձեր ազգին հոգեւոր
զարգացման օգտաւոր կ'երեւին: Իսկ հիմա, նկատի առնելով ժամանակիս առան-
ձին պայմաններն եւ տեսնելով Հայ Եկեղեցւոյ ներկայ վիճակը, երկպառակու-
քեանց բողոքներն Ձեր մէջէն արեւաստիկ ընելու համար, իրաւանց վրայ վի-
ճերու առջեւն առնելու, Եկեղեցական բարեկարգութիւնը ամրապնդելու, ձեր օրի-
նաւոր աւանդութիւններն ու սովորութիւններն հաստատելու կղերականաց եւ
աշխարհականաց պատրիարքներն որոշելու համար, վստահ եմք թէ շատ օգտաւոր պիտի
ըլլայ ազգային Սինոդոսի գումարումը: Ասոր համար ներկայ բողոքս կը հրա-
ւայեմք, որ այդ ժողովը, որուն պիտի նախագահէ Ամեն . Տ . Պատրիարքը, գու-
մարէ ինքն որքան հեւար է շուտով եւ պատշաճ է որ տեղի ունենայ ի Հռոմի:
Այս Սինոդոսին մեջ խօսուի Պատրիարքի եւ Եպիսկոպոսաց իրաւանց վրայ, հա-
ւասացելոց ողիկ փառաբանի վրայ, կղերի բարեկարգութեան, Միանձանց հաւ-
սասութեանց, առաքելութեանց պիտոյններու, աստուածային պաշտաման փայել-
չութեան վրայ, Ս . Արարողութեան եւ ասունց յարակից խնդիրներու վրայ, զորս
ամենայն զգուշութեամբ տանտեսելու է 'ի մեծագոյն փառս Աստուծոյ, եւ յառա-
ւել պայծառութիւն հայ Եկեղեցւոյ: Ինչպէս որիչ Արեւելեան Եկեղեցեաց մեծա-
պէս շահաւէտ եղաւ ազգային Սինոդոսի գումարումը՝ խնդիրներ փակելու եւ Ե-
կեղեցական բարեկարգութիւնը վերահաստատելու համար, այսպէս իրաւամբ ակն-
կառոյց կը սպասեմք որ գրաւոր օրինաց յօրինուաւք եւ հրատարակութեամբ,
Ձեր Եկեղեցւոյ համար ալ ամենափրկաւէտ արդիւններ առաջ գան: Եւ արդ 'ի
խորոց արեւ կ'աղօթեմք Աստուծոյ եւ կը պաղտսիմք որ բարեգործութեամբ զեղու
Ձեր վրայ երկնային արագեաց առաստիւնը. եւ իբր գրաւական աստուածա-
յին օժանդակութեան ու ի հաւաստիս այն բորբոքուն Սիրոյն, որով կ'ողջագու-
րեմք զՁեզ ի Տէր, յօժարութեամբ կը շնորհեմք Ձեզ, Պատմական Եղբարք, եւ
ամբողջ հայ կղերականաց եւ աշխարհական հաւասացելոց Առաքելական օրհնո-
թիւնը:

Տուեալ 'ի Հռոմի առ Ս . Պետրոսի յաւուր 30 Օգոստոս ամսոյ, յամի 1911
եւ յ 9 Բահանայապետութեան Մերոյ:

ՊԻՈՍ ՊԱՊ Ժ.

ՄՐԱՋԱՆ ՔԱՀԱՆԱՅԱՊԵՏՆ

ՊԻՈՍ Ժ.

Անձկալից տագնապն որ պահ մը բովանդակ աշխարհը հեւ ի հեւ թողուց Քրիստոսի Փոխանորդին բաւական ծանր հիւանդութեան պատճառաւ, փարատեցաւ վերջապէս: Այլ ընդ այլոյ և յաճախ առճիշտ և գիտամեաւոր լուրերով սիւնասկներ լեցուցին՝ նորալուրեր տալու ծարաւի թերթեր. մինչև իսկ Գօնգլավի պատրաստութիւններու և Քահանայապետական Կանտիտաներու ակնարկներ եղան: Նախախնամութիւնը ի դերև հանեց այս չարագուշակ կանխատեսութիւնները՝ և Սրբազանն Պիոս Ժ. կատարեալապէս ապաքինած վերսկսած է իր սովորական ծանր զբաղմունքներն և Ունկընդթութիւնները: Կաթողիկէայք անշուշտ պիտի հրճուին իրենց սիրեցեալ Հօր ապաքինումի բարի լուրիւ և պիտի աղօթեն առ Տէր, որ միայն կարող է ցաւերը փարատել և հիւանդութիւնները բժշկել, կատարեալ և անվերով առողջութիւն պարգևէ Ս. Եկեղեցւոյ Գլխուն և իրենց Հովուապետին: Անոնք բնականաբար խորիստ զգացում մը ունեցան տեսնելով որ ամբողջ աշխարհը ակնկառոյց մտազբաղ գիտեց Վատիկանու վեհ Առաքելական Ծերսուռնոյն առողջական վիճակի ելեէջները: Այս առթիւ հաճելի ծառայութիւն մը մատուցած կը համարինք մեր ընթերցողներուն՝ Հինրիկոս Բէրէլի հետեւեալ էջը ներկայացնելով իրենց, յորում նա ի ցոյց կը դնէ՝ խանդավառութեամբ, Պատմութեան մէջ Սրբ. Քահանայապետին գրուած տեղը:

Դո՛ւ վե՛հ ես, և այս վե՛հն լրաց պիտի կառնուի՛ս Եկեղեցի՛ս. և Գթիոց Գթերը պիտի չկրենան ոնոր յաշխել:

Օր մը՝ Յիսուս Գալիլիոյ ծովուն եզերքը պտտած պահուն, հանդիպեցաւ երկու մարդերու: Ասանցմէ մին կ'անուանուէր Անդրէաս, միւսն Սիմոն: Անոնք իրենց ուռկանը ծովու մէջ կը նետէին: Յիսուս ըստ անոնց. « Եկե՛ք ետե՛ս, շինե՛լ մարդոց որսորդներ պիտի ընե՛ս »: Եւ անոնք հետեւեցան իրեն:

Քիչ վերջը, օր մը գառնալով Սիմոնին որ Պետրոս կոչուած էր, Յիսուս ըսաւ անոր. « Դո՛ւ վե՛հ ես, և ես այս վե՛հն լրաց պիտի շինե՛ս Եկեղեցի՛ս. և Գթիոց Գթերը շոյն պիտի չկրենան յաշխահարել: Պիտի Կո՛ս Կե՛ղ երկնոց որսորդութեան գահաճիւնը: Ինչ որ Դո՛ւ պիտի կոչես երկրէ լրաց, կ'առնած պիտի ըլլա՛ս »:

լայ էրկինքն ալ. և ինչ որ դաս դէտէ աշխիւն էրէն լըսայ, աշխիւնսդ դէտէ լըսայ էրկինքն ալ » :

Այս կը պատահէր տառնելինն դար առաջ, Նեփթաղիմայ ցեղին փաքը մէկ գիւղաքաղաքին մէջ, Յորդանանու ափունքներու մօտ: Ժամանակը քաղեց այնուհետև: Այն ատենուան բոլոր մարդկային հաստատութիւնները անհետացան:

Բայց եթէ յաշխարհիս փնտռելու ըլլամ Գալիլիայի մարդը, դեռ կը տեսնեմ զայն: Ահաւասիկ. նա՛ միայն վերապրեցաւ. նա Սրբազան Քահանայապետն է: Իւր բոլոր աղէտներն աւելի գերափայլ հանդիսացուցին Անոր փառքը. իւր բոլոր թշնամիները հոտտահիմն ամբաստեցին Անոր պատուանդանը: Ինչ որ կը քանդէ կը ջնջէ մարդն ու իր ձեռակերտները, զոգցես Անոր մեծութեան օգնական գործակիցն եղած է: Ժամանակն ու մահը՝ հնազանդեցան Անոր օրէնքին: Ամէն ինչ որ մեծ եղաւ աշխարհիս մէջ, ճամբուն վրայ հանդիպեցան Անոր: Ամէն ինչ որ մեծարեց զԱյն, օրհնուեցաւ Աստուծոյ: Ամէն ինչ որ հալածեց զԱյն, կորաւ:

Եղան աշխարհակախներ՝ որոնց առջև լռութեան դատապարտուած էր երկիր, որք ի բարկութիւն բրդեցան տեսնելով իրենց առջև կանգուն կեցած՝ մարդկօրէն անմեկնելի այս մարդը, և որոշեցին ճմիւլ անոր տկարութիւնը, և իրենց կամքին ուժովը խորտակել զայն: Եւ այն օրը՝ երբ իրենց ձեռքը գրին այս տկարին վրայ, աղէտալի ճակատագրական նշան մը երևցաւ իրենց ճակտին վրայ: Խեղացնոր գլխու պտոյտ մը ցնցեց զիրենք՝ իրենց բախզին գազաթնակէտին վրայ, և աշխարհ թնդաց իրենց անախակալ և զարհուրելի անկումներէն:

Երբ այս աստուածային մարդը չարչարուեցաւ, զանուեցան միշտ հոգիներ ցաւակից և օգնական ըլլալու: Երբ նա արտօքի ճամբաներուն վրայ թափառեցաւ, իւր խուսափուկ փառքը՝ խաւարեցաւ թագաւորաց փառքը՝ որոց երկիրներէ կ'անցներ: Իւր աղէտից մեծփայեցութիւնը նախանձարեկ ըրաւ հզօրաց երջանկութիւնը. ոչ մի թագ չյանդգնեցաւ ապրիլ Անոր թագին մօտ: Հազիւ թէ Հռոմայ սիրադեղ վերաբերումն սկսաւ Անոր, երկրաւոր գահ մը բարձրացնելու, Կոստանդիանոս թողաց Յաւիտենական Քաղաքը և Բիզանդիոն եկաւ, Աստուծոյ մարդուն թողլով ստոան մը զոր այլ ևս մահկանացու չքեղութիւն չէր կրնար լեցնել: Տառնեչորս գարեր իր երկիւղին մասնակցեցան, և նկատեցին զՀռոմ իբրեւ անեղ տաճար մը զոր բարձրացուցիր էր Աստուած հեթանոսութեան աւերակներուն վրայ, և յանձնած էր զայն նոր օրինաց Մեծ Քահանային:

Եւ դեռ այսօր, ուղեն թէ չուզեն՝ հոգւոց տիեզերական Թագաւորն է այս Մեծ-Քահանայն: Տուէք՝ այս՝ տուէք ձեր ականջները աշխարհիս աղմուկներուն: Մտիկ ըրէ՛ք. ինչ անուն կը լսէք մարդոց մէջ: Ինչ անուն կը զտնուի անոնց շրթունքներուն վրայ, ատելի կամ օրհնելի: Որն՞ է այն առարկայն որ կը զբաղեցնէ վիճարանութիւնները, կը լեցնէ հրապարակական թերթերը, կը յուզէ վեհապետաց խորհուրդները, անհանգիստ կ'ընէ աշխարհիս իշխեցողները: Ինչ բանի վրայ կը խօսին Կաճառներու մէջ, բանակներու մէջ, դպրոցներու մէջ, արուեստանոցներու մէջ: ... Կը խօսուի Հռոմայ Քահանայապետին վրայ: Արդարեւ մեծ տեսարան մըն է, արժանի ամենախորին մտածումներու, Քահանայապետին այս բացարձակ յարատեւութիւնը՝ մնալու և լեցնելու զաշխարհ:

Անհաւատութիւնը հոս բանի մը չծառայիր: Հաւատացեալ կամ անհաւատ, պէտք է կանգ առնուի այս էակին առջև՝ հրաշալի, միակ, անհամեմատ, աննախընթաց, անզուգական և անօրինակ, որ կը տիրէ պատմութեան, իրմով կը թնդացնէ երկիրը, անվրդով կը տեսնէ դարերու սահիլ անցնելը, յաղթանակ կը կանգնէ բոլոր ընդդիմամարտ ճակատագիրներու վրայ, կը թաղէ ինչ որ չինք կը նախատէ, աւելի կը մեծնայ սղէտից մէջ քան ի բարօրութեան, և վերջապէս մահուան մէջ կը քաղէ կեանքի այն սկզբունքը որ չցամաքի բնաւ, երիտասարդութեամբ մը որ միշտ կը նորոգուի:

Յայտնապէս հրաշք մը կայ հոս, և կ'իմացուի որ Եկեղեցին կը ցնծայ և խանդավառութեամբ դէպ յերկինս կը վերառաքէ իւր երախտագիտութեան և հաւատոյ ողորակը. « ԴՈՒ ԵՍ ՎԷՄ » :!!

ՊԱՏԱՄԻԱՆ ԱՌ ԴԻՏՈՂ

Դ. Կրկին ի տեսարան կը բերուին Ամենապ. Կաթողիկոսին գրած նամակները: Ասոր կը պատասխանեմք. 1. Աւետարանի դէմ է քանի մը խօսքի համար հաւատքի դէմ գործել. Աւետարանի դէմ է չարի չար հատուցանել: 2. Այդ նամակները գրուած էին իր փոխտնորդին և սահմանուած չէին թառացի ընթերցման: 3. Հայր մը՝ երբեմն, խիստ բառերով ու կրնայ կշտամբել անաստ որդիները: Քրիստոս Հովուապետն նոյն իսկ Պետրոսը՝ աւելի նուազ պարագայներու մէջ, սառնակ կոչեց. նոյն համարձակութեամբ վարուեցան Առաքեալը և Ս. Հարք, ինչպէս առհասարակ կը

նշմարուի անոնց գրութիւններուն մէջ: 4. Արդէն տկնարկուած նամակներուն մէջ բնու մասնաւոր անուն մը չկայ նախատուած, մինչդեռ իրենք յակոնէ յանուանէ և անդադար նախատանօք վշտացուցին իրենց Հայրապետը, և չունին չքմեղանք: 5. Այդ գործածուած բառերը նախաստիակ չեն, որովհետեւ հաւատոյ կը հային, և անոր թերութիւնը կը մատնանշեն, որ և իրական է ինչպէս վերեւ ցցուցինք: 7. Ըսած է թէ հետսոյ են, յամառ են, և եթէ այնպէս մնան անուղղայ, ըստ ևս չէ՞ որ փոխանակ բարիներն ալ գայթակղեցնելու, ելլեն երթան. միթէ Քրիստոսի՞ անսուտ խօսքը ալ նախատական էր երբ ըսաւ. « Եթէ Եկեղեցւոյն չսիր, ըլլայ քեզի իրրեւ հեքանուս և իբրեւ մասնաւոր » (Մթ. Ժբ. 17.)։ Պօղոս Առաքելո՞յն ալ նախատական էր՝ խօսքը երբ ըսաւ. « Ո՛վ անիշ Գաղատացի, ո՛վ գրգռեց Ղլեղ. այդպիսի անիշ է+. հոգեւոր սխառ, և հիմա մարմնով կը բռնու. և այնպիսի անցեալ անցան լեզի հետ է զոր, եթէ սակայն է զոր է... հիմա ինչո՞ւ թշնամի կը կարծախէ՞ յեղ, երբ ճշմարիտը կը խօսի. այլ Ղլեղ կը գրգռեն՝ ո՛վ է բարի. և կ'ողբն Ղլեղ արգելու... կ'ողբն գիտելի՞ս խօսելու կերպ. զի որքանո՞ւն էս եւ վասն յեր... առիկ կ'ընթանայէ, ո՛վ կասեցոյց Ղլեղ՝ ճշմարտութեան զհաւանել. այն հրապարներն Ղլեղ կ'ողբն լին. + ի՞նչ մը խնայ բոլոր զանգոսածը կը խօսի. ո՛վ որ Ղլեղ կը խօսի, պիտի իրէ դադարան, ո՛վ որ ալ ըլլայ. երանի թէ Ղլեղ խօսողներն արհարատի կը որդաւին. եթէ զիրար կը խօսնէին կ'ողբէին, զիսկ եղէ որ զիրար պիտի սպիկեցնէին »։ Նախատական էր երբ ըսաւ Առաքելալը. « Զանոն մարմնեցի ստորանայի, որդեգրեալն սորվին զհայհայէ » (Ա. Տիմ. ա.)։ « Արդ ինչպէս կ'ողբէ, գաւազանով գամ յեղ » (Ա. կոր. 7.)։ Պետրոս՝ փոխանորդն Քրիստոսի, չար քրիստոնէից համար ըսաւ « Իսկ ևս եր անոնց որ արդարաւանական ճամբան ճանչցած չըլլային, + ան թէ ճանչցան և ետ կեցան իրենց ասանդոսած ստաբ պատանիքանէն... ինչպէս որ շունը կը վերադառնայ իր գաւառին, և խուլը լռացուելին վերջը, ցեխերու մէջ կը լաւնիս » (Բ. Պետր. Բ.)։ Ասոնք խրատական են և ոչ նախաստիակ։ Առաքելալը կ'ողբէր ճշմարտապէս ի դարձ բերել, որ Քրիստոսի և Եկեղեցւոյ միակ գիտումն է. անառակ որդին նետել իր հօրը գիրկը, որով ամէն բան կը մոռցուի և դարձոյն առաջուրնէ աւելի պատիւ կը ստանայ։ Բայց կ'ողբենք դիտել տալ թէ ինչո՞ւ արգեօք Ամեն. Հոգեւոր Տեառն մէկ նամակը, զոր գրեց տա Սաղըզիան Բաշա և անոր ընկերակիցներուն, որ պատասխան էր իրենց տրտունջներուն և այնքան հեղ և հաշտարար հազուով գրուած էր, լի հոգեշահ խրատութեամբ, և սուրբ օծութեամբ, ինչո՞ւ կ'ըսենք այս նամակը հրատարակութեան չտրուեցաւ և մինչ անդադար կը յեղյեղուին մասնաւորաց չպատկանած գրութիւններուն պարունակութիւնը, բնու չխօսուիր

ուղղակի մասնաւորաց սահմանուած այն թուղթին վրայ: Աս քիչ մը զարմանալի կ'երևի մեզ և քիչ մըն ալ դիտումնաւոր:

Ե. « Ազգին նպատակը եկեղեցական իրաւաբանական կանոնները քննել կամ պատճառաբանել չէ » կ'ըսէ Դիտողը: Նախ և առաջ պէտք է գիտենք որ Ազգ բառը առհասարակ կը շփոթուի Հասարակարքին բառին հետ. հայ կաթողիկէ համայնքը Կաթողիկէ ըլլալուն համար միայն գոյութեան իրաւունք ունի. իսկ էջմիածնական Հայերը ազգային եկեղեցի կ'անուանեն իրենց համայնքը, անոր վերագրելով առաքելականութիւն, բնածին իրաւունքներ, Քրիստոսի ընդհանուր եկեղեցիէն անջատ գոյութիւն, որոնք բոլոր մուրական են. այնպիսի ինքնահնար եկեղեցի մը գոյութեան իրաւունք չկրնար ունենալ: Հետեւաբար, ազգը իբրեւ այն, Կաթողիկէ համայնքին մէջ չկրնար ոչ միջամտել և ոչ պատճառաբանել եկեղեցական իրաւաբանական կանոններուն վրայ: Զայս խոստովանել կը թաւի Դիտողը: Սակայն իրողութիւնը՝ զժախտաբար, շատ հեռու է իր հաստատութենէն: Այդ ծրագիրը զոր յօրինեցին՝ գլխէ գլուխ եկեղեցական - իրաւաբանական կանոններուն քննութիւնն, պատճառաբանութիւնն ու ազուազուծն է: Ասոնք մի առ մի ցոյց տրուած են « Տեսութիւն Կանոնադրի նոր ծրագրի վրայ » գրքոյկին մէջ: Դիտողը կրնայ իր համոզումները երաշխաւորել. բայց իրականութիւնը ստով չփոխուիր: Եւ ծրագրի քննութեան պահուն ոմանց կողմանէ ցոյց տրուած յամառութիւնը վերջնականապէս չեւոնց իրենց տրամադրութիւնը՝ ո՛չ թէ քննելու և պատճառաբանելու, այլ եկեղեցական - իրաւաբանական կանոններու հակառակ վճիռներ արձակելու և յօդուածներ կանոնադրելու: Այս աշխարհածանօթ յաւակնութիւնը ո՛չ կրնար մուծուիլ ո՛չ պարտկուիլ. ուստի պէտք չէր որ խուսափած ըլլար Դիտողին ուշադրութենէն, և քիչ վերջը պիտի տեսնենք՝ որ խուսափած ալ չէ, որով ինք յայտնի հակասութեան մէջ է: Բայց եթէ ինքն անկեղծօրէն քննէ նոյն իսկ իւր յօդուածը, պիտի տեսնէ թէ ինքն ալ նոյն եկեղեցական - իրաւաբանական կանոններու ի հեճուկս ցաւալի վճիռներ կուտայ, պատգամներ կ'արձակէ:

Հոս առանց դիտելու պիտի չկարենանք անցնիլ նաեւ սա կէտը որ շատ կարեւոր է. այսինքն թէ այնպէս մը կ'ուզէ ցուցուիլ որ պծրգապէս քաղաքական վարչութեան վերաբերեալ - յարաբերական - խնդրոց մէջ Հասարակութիւնը իրաւունք ունենայ օրէնսդիր ըլլալու: Արդ այս դրութիւնը սխալ է: Որովհետեւ, Նախ՝ Կաթողիկէ համայնքին մէջ քաղաքական համարգլած վարչութիւն ստէպ խառն է ընդ կրօնականին. օր. հ. Անկի-

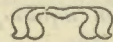
լանոցներու, եկեղեցեաց ևն վարչութիւնը. պարզ օրինակ մը տալու համար եկեղեցեաց ժողովրդապետի կամ անոր փոխանորդի անուանումին կամ փոփոխութեան համար եկեղեցական իշխանութիւնը բնաւ չկրնար կաշկանդուիլ թաղականութենէն, որ միայն արտաքին ելեմտական հոգն ունի ընդ հսկողութեամբ Մեծաւորին և միշտ պատասխանատու հոգեւոր պետին: Բայց զեռ վերջերս երբ կաթողիկոս-Պատրիարքը ժողովրդապետին հիւանդութեան պատճառաւ փոխանորդ մը նշանակեց, թաղականք իրեն նամակ մը ուղղելով կ'ազդարարէին կաթողիկոսին՝ որ խառնմիջ չունի զայս ընելու: Ահա ուր կ'երթայ աշխարհական ոտնձգութիւնը: Եւ այն աւելի ընդարձակ համեմատութեամբ ներմուծուած է նաւ ծրագրին մէջ. բայց եկեղեցական կանոնն անկապտելի է և անդիմակայ: Երկրորդ՝ նոյն իսկ կրօնականի հետ բնաւ առնչութիւն չունեցող բաներու մէջ ալ, ինչպէս կառավարութեան հետ յարաբերութիւնք, ևն., դարձեալ Հասարակութիւնը բնածին իրաւունք չունի օրէնսդիր ըլլալու, նոյն իսկ Սահմանադրական Կառավարութեան մէջ: Որովհետեւ Հասարակութիւնը, որ Օսմ. Տէրութեան հպատակներու մի մասը, մի խումբն է, ինչ ինչ բաներու մէջ կառավարուելու համար ի Տէրութենէ կը յանձնուի Պատրիարքի մը, զոր Տէրութիւնը կը ճանչնայ Հոգեւոր Պէս, և Գլուխ ու Վարիչ կը կարգէ զինքն այն Հասարակութեան, Կառավարութեան միայն պատասխանատու: Եւ այս առնձը կը ճշտացնէ ֆէրմանով և առանձնաշնորհումներով: Ահա՛ գոնէ Հայ Կաթողիկէ Հասարակութեան վիճակն՝ Օսմանեան Կառավարութեան հանդէպ, որ Սինոդը միայն կը ճանչնայ իբր վարչական մարմին մը՝ հոգեւոր և միաբնակեցան մեծիսի վր՝ մարմնաւոր, երկուքն ալ ընդ նախադահութեամբ կաթողիկոս-Պատրիարքի և անոր օգնական և խորհրդատու: Ասկէ բնականաբար կը հետեի որ ժողովուրդը բնաւ չունի և չկրնար ունենալ քննծին խառնմիջ օրէնսդիր ըլլալու, և ո՛ր և է ժողով մը առանց Պատրիարքի չկրնար բնաւ օրէնքներ սահմանել նաեւ ի զուտ քաղաքական: Եւ եթէ ընէ, պարզապէս կորսուած աշխատութիւն մըն է, ոչինչ է: Ահա այս սահմաններու մէջ է որ պէտք է իմացուի այն երեւելի խօսքն Ս. Աւետարանին զոր մուտք իմաստով ալ ու ճախ կը քաջքնն իրենց մտայնութեան յորմարցնելու համար, այն է՝ « Տուք զկայսերն կայսեր, և զԱստուծոյն Աստուծոյ » որ կը հրամայէ կառավարչական իշխանութեան պատկառ կալ և հպատակիլ, և ոչ թէ ժողովրդային ինքնատուայ իրաւասութեան, որ բնաւ տեղի չունի՝ մանաւանդ Կաթողիկէ Եկեղեցւոյ մէջ:

(Շարունակելի)

Կարողիկէ

ՏԵԼԵԿՐԱԿԱՆ

Վիեննայի Մխիթարեանց

Վիեննայի Մխիթարեան Հարք Սեպտ. 8-10 ին եռօրեայ եկեղեցական հանգիստութիւններով տօնեցին իրենց Վիեննա հաստատուելուն հարիւրամեակը և Արհի. Գեր. Գրիգոր Վ. Գովրիկեան Արքեպ. — Արքահօր Քահանայութեան յիանամեակը: Այս առթիւ Գեր. Արքեպ. Արքահայրն քառաձայն երաժշտական ձայնաւոր պատարագ մատուց, ինչպէս նաև Վիեննա քաղաքին իշխան Արքեպ. Տր. Նակլ, որ նաև Սեպտ. 8 ին հանգիստաւոր թափօր կատարեց վանքին շուրջը: Ներկայ գտնուած են Աւստրիոյ կրօնից Նախարարը և Վիեննայի քաղաքապետը, ինչպէս նաև քաղքին եկեղեցական և աշխարհական մեծամեծները, որոնք նաև նոյն առթիւ տրուած ճաշկերութիւն մասնակցած են և ճառեր արտասանած են մեծամեծ դըրլատեաց ու համակրանաց տաք բացատրութիւններով: Սրբազան Քահանայապետն, Աւստրիոյ Կայսրն, Գերերջանիկ Հոգևոր Տէրն և այլ բազումք շնորհաւորական հեռագիրներ ղրկած են: Իսկ Վիեննայի Քաղաքապետն Արհի. Գեր. Արքահօր կրկին մեծ ոսկեղէն Մարխայօր Մէտայլ նուիրած է, որ քաղաքին ամենաբարձր նշանն է:

Արդիւնաւոր Մխարանութեան և անոր արժանաւոր Արքահօր, որ այնքան շքեղօրէն տօնախմբուած ու պատուուած են ամէն կողմանէ, « Արձագանգ »-ն ալ կը ներկայացնէ իր մեծարանքն և հիացումն մեղթելով ամէն բարիք և յաջողութիւն 'ի փառս Աստուծոյ, 'ի պայծառութիւն Կաթողիկէ Սուրբ կրօնքի, յօգուտ համօրէն Հայ Ազգիս:

Փ. Պիսկի

Տնօրէն Պատասխանատու

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

Կարողիկոսական Սինոդոսի Հոռիլ — Ս. Պիոս Ժ. Բիկյակի Նա-	
մակին Բնագիրն ու Հայերէն քարգմանութիւնը	էջ 143
Մքրազան Քահանայապետն Պիոս Ժ.	» 148
Պատասխան առ ղիսոյ	» 150
Տեղեկագրական — Վիեննայի Մխիթարեանց	» 154

